

Łukasz Jastrząb, *Inwentarz ekslibrisów Biblioteki Kórnickiej. Zeszyt 1. Sygnatury 1–2310*, Kórnik: Polska Akademia Nauk Biblioteka Kórnicka 2014, 837 s., il. ISBN 978-83-85213-57-4¹

Wydawnictwa inwentarzowe i katalogi zbiorów są bardzo ważnym rodzajem publikacji, nie tylko pozwalającym na zapoznanie się czytelników ze zbiorami poszczególnych bibliotek czy też innych placówek kultury, lecz także będącym rezultatem żmudnej, wieloletniej pracy autorów polegającej na opracowaniu zasobów. Nie inaczej jest w przypadku pierwszego na rynku polskim drukowanego inwentarza ekslibrisów² znajdujących się w kolekcji Biblioteki Kórnickiej. Na rynku publikacji poświęconych znakom książkowym najliczniej reprezentowane są katalogi wystaw³ i konkursów⁴, rzadziej wydawnictwa monograficzne poświęcone konkretnym twórcom i kolekcjonerom (zazwyczaj też w formie katalogów wystaw)⁵ czy opracowania poruszające temat historii i kultury ekslibrisów⁶. Trudno też szukać wydawnictw tradycyjnych inwentarzowych czy katalogów prezentujących w sposób kompleksowy kolekcje poszczególnych instytucji⁷, pewnym *novum* są zaś coraz liczniejsze prezentacje fragmentów kolekcji w zasobach bibliotek i katalogów cyfrowych⁸.

¹ Publikacja wydana została w nakładzie 100 egzemplarzy. Dostępna jest także w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej, <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=339516&from=FBC> [dostęp: 15 VII 2015].

² Spośród zagranicznych ośrodków gromadzących ekslibrisy inwentarz zasobu wydało Muzeum Sztuki Drukarskiej im. Gutenberga w Moguncji: *Ex-libris Katalog des Gutenberg-Museums*, 2 Teile (in 3 Bänden) + Suppl., Wiesbaden 1985–2003.

³ Są to katalogi wydawane przez galerie ekslibrisu działające między innymi w Krakowie — Podgórska Galeria Ekslibrisu, Łodzi — Widzewska Galeria Ekslibrisu i Warszawie — Warszawska Galeria Ekslibrisu.

⁴ Są to między innymi: Międzynarodowe Biennale Ekslibrisu Współczesnego w Malborku (od roku 1963), Międzynarodowe Biennale Małej Formy Graficznej i Ekslibrisu w Ostrowie Wielkopolskim (od roku 1985), Biennale Ekslibrisu Dzieci i Młodzieży w Żarach (od roku 1986) czy Międzynarodowy Konkurs Graficzny na Ekslibris w Gliwicach (od roku 1995).

⁵ Np. *Zbigniew Józwiak, Krzysztof Kmieć, Bohdan Rutkowiak*, Warszawa: Warszawska Galeria Ekslibrisu 2005; *Tadeusz Ramik z Gdańska — ekslibrisy: Dom Kultury „Podgórze” w Krakowie, 3.12.2011–11.01.2012*. Oprac. i red. katalogu Andrzej Znamirowski, Kraków: Dom Kultury „Podgórze” 2011; *Ekslibrisy „koronkowe” z kolekcji Józefa Golca: Widzewska Galeria Ekslibrisu w Łodzi*. Projekt, oprac., teksty i red. Mirosław Zbigniew Wojalski, Łódź: Widzewska Oficyna Wydawnicza ZORA 2013.

⁶ Np. Andrzej RYSZKIEWICZ, *Exlibris polski*, Warszawa: Wydawn. Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa” 1959; Marian Jan WOJCIECHOWSKI, *Ekslibris godło bibliofila*, Wrocław: Wydawn. Zakł. Nar. im. Ossolińskich 1978; Maria GROŃSKA, *Ekslibrisy: wiadomości zebrane dla kolekcjonerów*, Warszawa: Bibl. Narodowa 1992.

⁷ Fragmentaryczna prezentacja zbiorów poszczególnych instytucji odbywa się przy okazji wystaw, np. *Exlibris Biblioteka Jagiellońska. Polnische Bücherzeichen aus den Sammlungen der Jagiellonischen Bibliothek in Krakau. [Ausstellung im Malerbuchkabinett d. Bibliotheca Augusta vom 1. November 1986–1. März 1987]*. Ausstellung und Katalogbearb. von Piotr Hordyński, Jan Pirożyński, Wolfenbüttel: Herzog August Bibliothek 1986; *Pięć wieków ekslibrisu polskiego: katalog wystawy ze zbiorów Biblioteki Narodowej*. Oprac. M. Grońska, Warszawa: Bibl. Narodowa 1973.

⁸ FBC — wyszukiwanie wg typu zasobu, hasło „ekslibris” — 1580 jednostek: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa — 1007, Cyfrowe Muzeum Narodowe w Warszawie — 271, Chełmska

Ekslibris w kulturze polskiej książki funkcjonuje już od niemalże pięciu wieków⁹. Za pierwszy znak uznaje się wykonany dla biskupa Macieja Drzewickiego drzeworyt, odbity w 1516 roku w Wiedniu w oficynie Hieronima Wietora; drugi wyszedł rok później spod krakowskiej prasy Jana Hallera dla tego samego właściciela. Początki znaków książkowych to gliniane tabliczki przytwierdzone do kapsuł ze zwojami w bibliotece Amenhotepa III (najstarsze zachowane, XIV w. p.n.e.). Następnie przeniesione zostały na papier — ręcznie rysowane lub malowane wskazywały na właściciela. W XIV w. wybijane były na oprawach jako superekslibrisy (najpopularniejsze w XVI–XVII w.), by w wieku XV przyjąć formę niewielkich karteczek wklejanych zazwyczaj na 2. s. okładki. Funkcja znaków proweniencyjnych (wśród nich, poza już wymienionymi, także pieczęcie, naklejki inwentarzowe, wpisy) przez wiele stuleci była taka sama — mówić, do kogo należy konkretny zwój, wolumin, cała biblioteka. Z początkiem wieku XX ekslibrisy stały się jednak dość powszechnym dobrem kolekcjonerskim¹⁰ — usuwane z książek, naklejane na kartoniki, dołączane do kolekcji prywatnych i instytucjonalnych straciły swą pierwotną funkcję. Już nie oznaczały przynależności książki do właściciela, lecz właściciela — jako tego, dla którego wykonano ekslibris, który go zamówił, który posiadał księgozbiór, ale niekoniecznie wklejał doń znak własnościowy. Współcześnie można już mówić o kulturze ekslibrisu jako odrębnej dziedzinie działalności człowieka: wytwarzanie znaków, ich kolekcjonowanie, rynek wymiany i zakupów, wystawiennictwo, towarzystwa miłośników, konkursy, wydawnictwa — wszystko to wokół małej, niepozornej karteczki.

Obecnie w Polsce największe kolekcje ekslibrisów znajdują się w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu — ok. 60 000 jednostek¹¹, Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu — ponad 50 000 jednostek¹², Bibliotece Narodowej w Warszawie — ponad 46 000 jednostek¹³. Biblioteka Kórnicka posiada w swych zbiorach 15 252 ekslibrisy¹⁴. Wydany przez nią w 2014 roku inwentarz, obejmujący zaledwie drobny fragment całości zbiorów (2310 pozycji), jest jednak pierwszym tego typu wydawnictwem w Polsce, dlatego też tym bardziej zasługuje na uwagę i omówienie. Publikacja sfinansowana została niemalże w całości ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na działalność upowszechniającą naukę (DUN)¹⁵.

Biblioteka Cyfrowa — 206, Białska Biblioteka Cyfrowa — 96: <http://fbc.pionier.net.pl/owoc/results?roleId=type&query=ekslibris&queryType=-6&action=DistributedSearchAction&QI=36C1BCD58DC81448AF10C7FD06020F10-1> [dostęp: 17 VII 2015].

⁹ O historii ekslibrisów: Janusz DUNIN, *Przemiany ekslibrisu i jego znaczenie dla bibliologii i bibliofilstwa*, Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum (12) 2005, s. 97–104; M. GROŃSKA, *op. cit.*; A. RYSZKIEWICZ, *op. cit.*; M.J. WOJCIECHOWSKI, *op. cit.*

¹⁰ Początki kolekcjonerstwa M. Grońska datuje na 1. połowę XIX w. [Zob. M. GROŃSKA, *op. cit.*, s. 39].

¹¹ Dane: *Zbiory Gabinetu Grafiki — Ossolineum*, <http://ossolineum.pl/index.php/muzeum/muzeum-ksiazat-lubomirskich/gabinety/zbiory-gabinetu-grafiki/#ekslibrisy> [dostęp: 15 VII 2015].

¹² *Graficzne — Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu*, <https://www.bu.umk.pl/graficzne> [dostęp: 15 VII 2015].

¹³ *Biblioteka Narodowa — Zbiory ikonograficzne*, <http://bn.org.pl/zbiory/zbiory-ikonograficzne> [dostęp: 15 VII 2015].

¹⁴ Polska Akademia Nauk. Biblioteka Kórnicka, *Sprawozdanie z działalności w roku 2014*, Kórnik 2015, s. 86 (stan na 31 grudnia 2014 r.).

¹⁵ *Ibidem*, s. 28.

We wstępie Autor, Łukasz Jastrząb, przedstawia krótki zarys dziejów kolekcji oraz jej narastania. Nie znamy niestety przybliżonego czasu, w którym zaczęto ją tworzyć. Jednak z korespondencji z początków wieku XX (m.in. z Kazimierzem Reychmanem¹⁶, Leonem Formanowiczem¹⁷ czy Edmundem Majkowskim¹⁸) wynika, że już wówczas była atrakcyjna dla kolekcjonerów, którzy proponowali księżnicy wymianę dubletów. W roku 1966 odnotowano pierwszy zakup — 167 ekslibrisów. W latach 70. i 80. XX wieku pojawiają się w dokumentach akcesyjnych pojedyncze informacje o powiększaniu zasobu. Przykładowo w 1969 roku zakupiono 4874 ekslibrisy ze spuścizny Antoniego Zdrojewskiego oraz komplety prac Antoniego Gołębnika i Kazimierza Wiszniewskiego. Kolejne zbiory pochodziły od Stanisława Aulichy i Jerzego Giżyckiego. W roku 1985 po raz pierwszy podano w sprawozdaniu liczbę samych ekslibrisów (wyłączając je ze zbiorów graficznych) — wynosiła ona 10 362 sztuki. Autor przedstawia także prace nad gromadzoną kolekcją. Pierwszy inwentarz pochodzi z roku 1966 i prowadzony był przez Ewę Wojewodziankę (stał się podstawą recenzowanej publikacji). Inwentaryzacja objęła wówczas 835 ekslibrisów (668 ze starego zasobu oraz 167 z nowych nabytków). Jednocześnie prowadzono indeksy alfabetyczne — autorów i właścicieli tych księgoznaków. Opracowano także przekazany przez J. Giżyckiego w 2009 roku dar, liczący ponad 900 znaków. Jak podaje Autor, w zbiorze znajdują się między innymi kolekcje Jana Hasso Agopsowicza, Wojciecha Barylskiego, Jerzego Bandury, Tadeusza Cieślowskiego syna, Marii Dolnej, Antoniego Gołębnika, Wojciecha Jakubowskiego, Władysława Kościelniaka, Rudolfa Mękickiego, Tadeusza Przypkowskiego czy Kazimierza Wiszniewskiego.

W charakterystyce wydanego przez siebie inwentarza Autor napisał (s. 10), że „jest odwzorowaniem pierwszego inwentarza ekslibrisów z zakresu sygnatur 1–2310”. Z wcześniejszych objaśnień wynika, że pierwszy inwentarz prowadziła E. Wojewodzianka, jednak objął on tylko 835 ekslibrisów. Brakuje tym samym danych o autorze pozostałych (do nr inw. 2310) wpisów. Ł. Jastrząb nadmienia co prawda o Zofii Skorupskiej jako osobie opiekującej się zbiorem, powołując się na jej biogram autorstwa Jana Łuczaka¹⁹, jednak przyznaje, że nie znalazł potwierdzenia tej informacji w innych źródłach²⁰.

Niezbyt adekwatne wydaje się użycie słowa „autor” jako określenia charakteryzującego wkład pracy Ł. Jastrzębia w opracowanie publikacji. Być może bardziej odpowied-

¹⁶ Kazimierz Reychman (1 II 1882–16 VIII 1936) — dyplomata, bibliofil, znawca i kolekcjoner ekslibrisów. Zob. Barbara KOC, *Reychman Kazimierz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 31, Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich 1988, s. 213; *Reychman Kazimierz*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej* (dalej: SPKP). Pod red. Ireny Treichel, Warszawa-Łódź: Państw. Wydawn. Naukowe 1972, s. 752.

¹⁷ Leon Formanowicz (26 III 1878–3 V 1942) — ksiądz, archiwista, bibliotekarz, bibliofil, znawca i kolekcjoner ekslibrisów. Zob. Janina FORMANOWICZ, *Formanowicz Leon*, [w:] SPKP, s. 229–230; Józef NOWACKI, *Leon Formanowicz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 7, Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich 1948–58, s. 64.

¹⁸ Edmund Klemens Majkowski (5 XI 1892–5 IV 1951) — ksiądz, historyk, archiwista, bibliotekarz i bibliofil, znawca i kolekcjoner ekslibrisów. Zob. Alojzy PREISNER, *Majkowski Edmund Klemens*, [w:] SPKP, s. 553–554.

¹⁹ Zob. Jan ŁUCZAK, *Zofia Skorupska*, *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej* (27) 2005, s. 332–333.

²⁰ Dzieło recenzowane, s. 8.

nie byłoby określenie „redaktor”²¹, ponieważ, jak on sam przyznaje, inwentarz ów „jest odwzorowaniem pierwszego inwentarza rękopisów”²², z zachowaniem informacji inwentarzowych o znakach: autorach, technikach wykonania, wymiarach, numerach akcesji oraz uwagach; nie przeniesiono do inwentarza drukowanego kosztów zakupu (a szkoda — byłaby to cenna informacja!), zrezygnowano z dokładnego przekazania treści ekslibrisów (chodzi zapewne o teksty zamieszczone na znakach). Niewątpliwym i bezcennym wkładem Ł. Jastrzębia w opracowanie inwentarza drukowanego było natomiast stworzenie trzech indeksów — autorów, technik graficznych i rzeczowego — niezbędnych do swobodnego poruszania się po kilkusetstronicowym wydawnictwie. Szkoda, że przy indeksie technik graficznych nie ujednolicono zapisów ich nazw do powszechnie stosowanych określeń czy też nawet obowiązujących międzynarodowych skrótów. Autor, przepisując inwentarz E. Wojewodzianki, uzupełnił także brakujące nazwiska i daty życia oraz rozwinął część inicjałów twórców ekslibrisów. Niezwykle cenne i, zdaniem autorki recenzji, konieczne w tego typu wydawnictwach, są ilustracje. W tym wypadku, jak zaznaczono we wstępie — kosztem dokładnych opisów, zamieszczono wykonane przez Martę Deierling²³ fotografie²⁴ niemalże każdego opisanego w inwentarzu znaku²⁵. Dzięki temu opisy inwentarzowe nie są tylko wyliczeniem formalnych danych, lecz, zobrazowane, nabierają zupełnie innego znaczenia — dookreślają opis jako zwartą całość: dane formalne + ilustracja tego, co opisano. Obecność ilustracji podnosi także rangę wydawnictwa, które dzięki nim staje się źródłem informacji nie tylko formalnych, lecz także ikonograficznych.

Jak zaznaczył Autor, podsumowując wstęp, publikacja powstała w celach informacyjno-popularyzatorskich, a nie naukowych, gdyż „dokładna analiza graficzno-opisowa byłaby czasochłonna”²⁶. Opracowanie ekslibrisów wymaga bowiem dużego nakładu pracy — zwłaszcza ustalenie daty powstania bez znajomości odpowiednich tematycznych wydawnictw i źródeł wydaje się niemożliwe. Dopiero połączenie orientacji w bogatej literaturze przedmiotu z detektywistyczną częstokroć pracą pozwala na pełne opracowanie zasobu. Każdy opis rozpoczyna się od numeru inwentarzowego Ex z podaniem kolejnej liczby od 1 do 2310. Po numerze podawany jest tytuł ekslibrisu (tj. tekst na nim zamieszczony), następnie jego autor, technika wykonania, wymiary, numer akcesji oraz ewentualnie uwagi.

Użycie słowa „tytuł” do określenia pierwszego elementu opisu jest niezbyt fortunate, gdyż nie do końca oddaje właściwe brzmienie zamieszczanych na ekslibrisach napisów lub, co gorsza, może wprowadzać użytkownika inwentarza w błąd. Ekslibris jako

²¹ W *Sprawozdaniu Biblioteki Kórnickiej* pojawia się określenie „red.” (s. 6) lub zapis „autor” (s. 28, 29, 33).

²² Dzieło recenzowane, s. 10.

²³ *Ibidem*.

²⁴ W wersji drukowanej *Inwentarza* są to wyłącznie ilustracje czarno-białe, w wersji dostępnej w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej — czarno-białe i kolorowe (zgodnie z rzeczywistością kolorystyką znaków).

²⁵ Z wyjątkiem Ex 1100 — *Ex libris Brendel János*, tu w miejscu zdjęcia pojawiła się adnotacja „Zagubiony”, s. 379.

²⁶ *Ibidem*.

taki nie ma bowiem tytułu — ma właściciela, do którego powinien odnosić się tekst, lub tylko twórcę — grafika. Po przeanalizowaniu katalogów ekslibrisów wydawanych przez ośrodki polskie²⁷ autorka recenzji w żadnym z nich nie znalazła określenia „tytuł”. Trafniejszym określeniem wydaje się słowo „tekst, napis”. Przykładowe zapisy wyglądają następująco: „Tytuł: Exlibris A K” (Ex 1, s. 13)²⁸; „Tytuł: Exlibris dr. Stanisław Aulich” (Ex 22, s. 20); „Tytuł: Crux mihi certa salus. Exlibris Stefana hr. Czarneckiego z Dobrzycy” (Ex 1012, s. 350); „Tytuł: Exlibris T.A.” [Tadeusz Andrusiewicz] (Ex 2056, s. 698); „Tytuł: Ex libris Archeologiae Julia Mękicka” (Ex 2287, s. 775). Kwestią sporną pozostaje niekiedy forma rozwinięcia inicjałów — np. w przypadku Ex 2056 (s. 698) za poprawną należałoby uznać „Tadeusza Andrusiewicza” (ex libris kogo? czego?)²⁹. Spory poprawnościowe zdają się jednak mieć mniejsze znaczenie, jeśli weźmiemy pod uwagę ogrom informacji, jakie niosą z sobą cytowane ze znaków napisy — podany przykład Ex 2287 (s. 775) pozwala ustalić, że właścicielka znaku, J. Mękicka, gromadziła publikacje z zakresu archeologii, napis na znaku Ex 2238 (s. 759): „Exlibris Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu 1947–1977”, informuje, że został on wykonany z okazji 30-lecia placówki, a informacja z Ex 2181 (s. 740): „Z monachijskich nabytków Michała Kuny 1962” wskazuje na proveniencję zbiorów bibliofila — tu akurat zakupionych w Monachium w 1962 roku. Nie wszędzie jednak inskrypcje ze znaków zostały w całości przeniesione do opisu, np. w Ex 94 (s. 44) należącym do Franciszka Biesiadeckiego brakuje skrótu TMK — Towarzystwa Miłośników Książki, którego F. Biesiadecki był założycielem i czynnym działaczem, a w opisie Ex 2241 (s. 760) nie uwzględniono dewizy z herbu Stanisława Zamoyskiego („To mniej boli”), która też stanowi cenną informację.

Drugi element opisu („autor”) to w przypadku 260 haseł³⁰ podanie danych biograficznych — imienia, nazwiska oraz dat życia. Statystycznie: w 100 — imię i nazwisko, w 32 — inicjał imienia i nazwisko, w 11 — samo nazwisko, a w 8 — inicjał lub inicjały, przy 342 znakach autora nie ustalono (stosowany w tym wypadku wpis „brak” jest dość niefortunny, gdyż ekslibris oczywiście miał swego twórcę, lecz jest on nieznan; lepszy byłby tutaj zapis b.d. — brak danych lub b.a. — w znaczeniu „nie ustalono”). Z indeksu autorów zamieszczonego na końcu *Inwentarza* (s. 785–796) wynika, że obejmuje on prace 411 osób (część znana tylko z inicjałów), wśród nich najliczniej reprezentowani to: Kazimierz Wiszniewski (1894–1960)³¹ — 190, Zbigniew Dolatowski (1927–2001) — 96, Wiktor Zbigniew Langer (1906–1985) — 80, Maria Dolna (1922–2012) — 79, Andrzej Bortowski (1938–) — 55, Wojciech Jakubowski (1929–) — 44, Andrzej Kandziora

²⁷ M.in. publikacji Warszawskiej Galerii Ekslibrisu, Widzewskiej Galerii Ekslibrisu w Łodzi, Podgórskiej Galerii Ekslibrisu w Krakowie, Muzeum Okręgowego w Łodzi, Gliwice oraz katalogów biennale (Gliwice, Ostrów Wielkopolski, Malbork, Żary).

²⁸ W nawiasach podano numer ekslibrisu w publikacji oraz stronę, na której się znajduje.

²⁹ Więcej o poprawności nazwiska: Jan MIODEK, *Ex libris czy ekslibris*, Słowo Polskie (292) 1992, z 12–13 grudnia.

³⁰ Statystykę oparto na indeksie autorskim.

³¹ W indeksie figuruje także Rudolf Mękicki (1887–1992), brakuje jednak wykazu jego prac, a przy datach życia Beaty Słuszkiewicz-Kaczorowskiej rok śmierci oznaczono znakiem „?”. Artystka zmarła w 2006 roku.

(1928–) — 42, Rudolf Mękicki (1887–1942) — 41, Jerzy Bandura (1915–1987) — 38, Tadeusz Andrusiewicz (1930–2010) — 36, Witold Gawęcki (1911–1954) — 31.

W elemencie „technika” — jak wspomniał we wstępie Autor — przyjęto zapisy z inwentarza, tym samym w indeksie technik graficznych (s. 832–837) odnotowano aż 49 technik wykonania, wśród nich dwukrotnie, jako dwa odrębne oznaczenia, „druk (bursztynoryt?)” (s. 833) oraz kilka określeń dla technik, co do których nie było pewności (np. „drzeworyt (?)”, „drzeworyt/linoryt (?)” — s. 835). Najliczniej reprezentowane są: drzeworyt, cynkografia, linoryt i miedzioryt, ale odnotowano również techniki mało znane, jak bursztynoryt (2 ekslibrisy), raster (2 ekslibrisy) czy plastikoryt (2 znaki), rysunek tuszem (1 znak) czy „malowany farbami plakatowymi” (1 znak). Przejęcie w inwentarzu oryginalnych określeń technik z pewnością jest właściwe dla źródłowego charakteru publikacji, jednakże namnożenie określeń odnoszących się często do tej samej techniki budzi zastrzeżenie.

Następna grupa danych — „wymiary” — nie wymaga komentarza. Podano je w centymetrach: wysokość × szerokość. Natomiast informacje zawarte w elemencie „akcesja” stwarzają dla czytelnika inwentarza sporo niejasności. Na przykład zapis „164 c 1966” (Ex 2176, s. 738) może oznaczać zakup/dar/wymianę jednostki akcesyjnej nr 164 w roku 1966, podobnie „1596 a 1968” (Ex 946, s. 328) zakup/dar/wymianę jednostki nr 1596 w roku 1968. W zakłopotanie wprowadza także stosowane w zapisach oznaczenie „c” lub „a”, ponieważ w inwentarzu nie objaśniono ich znaczenia.

Bardzo cenną i ostatnią grupę danych zawarto w ostatnim elemencie opisu: „uwagi”. O ile jednak tłumaczenie sentencji (Ex 15, s. 17) czy też objaśnienie „napis w alfabecie ormiańskim” (Ex 16, s. 18); „odbitka wykonana na krzemowym [?] papierze. Wariant nr 8, który jest odbity na białym papierze. 1960 r.” (Ex 19, s. 19); „wariant do Ex 43” (Ex 42, s. 27); „katalog Grońskiej — poz. 106” (Ex 180, s. 73); „dublet Ex 544” (Ex 274, s. 104) stanowią ważne dopowiedzenia do konkretnych znaków, o tyle niezrozumiałe jest zamieszczenie w strefie uwag dat wykonania znaków, np. Ex 945 „Uwagi: 1947 r.”, Ex 1647 „Uwagi: 1921 r.” Rok powstania, o ile oczywiście możliwe jest jego ustalenie, stanowi jedną z podstawowych informacji na temat ekslibrisów, stąd też zasadne jest umieszczanie tej informacji w osobnym elemencie opisu, nazwanym na przykład „rok (daty) powstania”. W obrębie tego elementu opisu pojawiają się także zapisy informujące o dubletach, nie zawsze jednak precyzyjne. Na przykład przy Ex 1685 („Z księgozbioru Mariana Swinarskiego”, s. 574) figuruje informacja: „dublet Ex 752”, tymczasem pod sygnaturą Ex 752 (s. 263) w tymże katalogu znajduje się znak Biblioteki im. Miłósza Składkowskiego Państwowy Instytut Telekomunikacyjny. Podobnie przy Ex 101 (s. 46) — znaku wykonanym dla Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie — odnotowano, że jest to dublet do Ex 275 (s. 104), podczas gdy pod tą sygnaturą umieszczono księgoznak należący do Witolda Gawęckiego. Z kolei w uwadze do Ex 248 wpisano niezbyt jasną dla nas informację: „oraz dublet 2007.03.01”. Pole „uwagi” to także miejsce wskazania wariantowości znaków, np. Ex 512 określono jako „wariant do Ex 513” (wariant kolorystyczny), Ex 87 — „wariant Ex 194”, ale przy Ex 492 zapisano w uwagach „Tożsame z Ex 493 — inny format”, czyli także w przypadku tego rodzaju adnotacji nie uniknięto różnorodności form zapisu.

Drugim w kolejności z załączonych do publikacji wykazów jest indeks haseł rzeczowych, na który złożyło się 1728 haseł. Poza nazwiskami (brak odsyłaczy do nazwisk

dwuczłonowych) i imionami lub nazwami własnymi instytucji (ewentualnie inicjałami lub skrótami) właścicieli ekslibrisów (najliczniej reprezentowani są: Kraków — 50, Stanisław Aulich — 44 znaki, Lwów — 43, Tadeusz Leszner — 38, Warszawa — 32, Tadeusz Solski — 31, Poznań — 28, Wrocław — 24, Feliks Wagner — 24, Zygmunt Klemensiewicz — 23, Antoni Około-Kułąk — 20) zawiera on nazwy miast i, sporadycznie, inne deskryptory, np. „Ślepowron” — z odsyłaczem do Ex 84 (s. 40), znaku autorstwa Antoniego Uniechowskiego wykonanego dla Ludoviciego Buyno, którego elementem jest herb Ślepowron, czy też „arianie” — z odsyłaczem do Ex 1550 (s. 529), znaku okolicznościowego wykonanego z okazji sesji Polskiej Akademii Nauk „Arianizm w Polsce” (13–14 II 1954).

Podsumowując, pominąwszy drobne mankamenty *Inwentarza ekslibrisów Biblioteki Kórnickiej* i wzięwszy pod uwagę jego informacyjno-popularyzatorski charakter oraz założenia przedstawione w cytowanym już sprawozdaniu, według którego „stanowi [on] pomoc naukową i archiwalną”³², pozostaje wyrazić nadzieję, że i inne placówki w Polsce podejmą prace nad opublikowaniem podobnego rodzaju dokumentacji, z uwzględnieniem w nich, wzorem omówionej publikacji, reprodukcji opisywanych znaków. Zwłaszcza że rok 2016 będzie pięćsetnym w dziejach ekslibrisu polskiego.

Agnieszka Fluda-Krokos

³² Polska Akademia Nauk. Biblioteka Kórnicka, *op. cit.*, s. 29.

Baltazar Opec, *Żywot Pana Jezu Krysta* (1522). Wydali i wstępem opatrzyli Wiesław Wydra i Rafał Wójcik, wstęp ikonograficzny Katarzyna Krzak-Weiss, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2014, CXVI, 656 s., il. ISBN: 978-83-232-2788-5

Kontakt z dawną literaturą — archaicznym językiem, odmienną formą literacką i wreszcie odległą od współczesnej umysłowością — niezaprzeczalnie kształcący i rozwijający, dla przeciętnego dzisiejszego czytelnika jest niezwykle trudny. Dlatego tak ważną rolę odgrywają specjaliści opracowujący teksty dawne, stając się poniekąd pośrednikami między dawnym autorem a współczesnym odbiorcą. Aby jednak dzieło dawne mogło zostać spopularyzowane, a jego treść zaistnieć w szerszej świadomości (przede wszystkim wskutek obecności w procesie dydaktycznym), jego tekst musi zostać udostępniony w przystępnej formie, umożliwiającej badania filologiczne i — w dalszej konsekwencji — współczesny odbiór. Właśnie ten pierwszy krok wykonali wydawcy dzieła *Żywot Pana Jezu Krysta* Baltazara Opeca, Wiesław Wydra i Rafał Wójcik, przygotowując jego edycję krytyczną, zawierającą facsimile wydania Hieronima Wietora z 5 maja 1522 roku, wraz z transkrypcją tekstu i jego wariantami z dwóch kolejnych szesnastowiecznych wydań¹ — w tym samym, 1522 roku ukazała się bowiem nakładem Jana Hallera edycja tekstu przygotowana przez Floriana Unglera i Jana Sandeckiego, a 16 lat później, w 1538 — dzieło ponownie wydał w swojej oficynie Wietor. Omawiana edycja krytyczna

¹ Łącznie w XVI wieku ukazało się co najmniej pięć edycji dzieła Baltazara Opeca, a do wieku XX — kilkadziesiąt.